

THE HISTORY OF THE

DA CAPO

EUGENIA MINGUILLÓN

Hi ha nens que rebutgen el plaer de rellegir? Pot ser que n'hi hagi. ¿A qui no li és propera, però, l'escena en la qual un infant reclama el conte mil vegades sentit i tortura l'innocent adult que n'oblida els detalls o en capgira els fets? Mai no he simpatitzat amb qui idealitza els nens i no m'afalagaria que em qualifiquessin d'infantil; per això m'inquieta constatar la meua afecció a la relectura de novel·les, una mania que moltes veus han titllat de perillosa.

Com actua l'adult que pateix aquesta afecció? No rellegeix qualsevol narració. Algunes les jutja d'un cop i per sempre. De vegades rellegeix el llibre sencer i d'altres un fragment. Obre a l'atzar o cerca desesperadament un passatge. Torna al primer capítol del llibre conclòs o deixa passar un temps entre una lectura i una altra. A estones, llargues estones, es limita a rellegir fins que el destí l'enfronta amb llibres nous; tot i així, sempre recau en la temptació dels antics. Cervantes mataria tots els qui poden recitar el Quixot de cap a peus.

Què persegueixen? Desitgen reviure les primeres emocions? La nostàlgia (una raó simple i òbvia, així doncs, elegant) no és explicació suficient per als lectors que ja sospiten que reviure voluntàriament una emoció és tasca impossible (gairebé tots han rellegit Proust). I, per suposat, no pretenen renovar la curiositat suscitada per la intriga argumental, perquè ja saben el que ha passat i el que passarà (sovint gaudeixen de l'enviable memòria dels infants). L'argument, mai no batut del tot per l'avantguarda, és font de diver-

ses i nombroses satisfaccions. Hi ha lectors que s'identifiquen amb els personatges i espectadors distants, lectors pacients i lectors turmentats per la incertesa, lectors que experimenten gran plaer quan les seves prediccions esdevenen confirmades i lectors que prefereixen desenllaços sorprenents. ¿Hem de suposar que l'argument no proporciona cap satisfacció quan es rellegeix una novel·la? Pretenc demostrar el contrari.

Aquell qui rellegeix tracta de racionalitzar les seves emocions, descobrir "les regles de l'art". I per què necessita aquesta racionalització? Perquè sap que el llenguatge, com la música, es desenvolupa en la línia del temps i sap, potser amb anterioritat a qualsevol experiència, que el significat del primer mot d'un missatge condiciona el de tots els mots que el segueixen de la mateixa manera com és condicionat pel d'aquests. Comprenem el primer vers d'un poema, el primer capítol d'una novel·la, quan ja hem llegit el darrer. No comprenem el darrer si no recordem el primer. Per sentir un sonet o una sonata cal molta memòria. Qui rellegeix aspira a convertir cada punt de la línia textual en l'*aleph* de Borges, un punt que miraculosament conté tots els altres, perquè desitja assegurar la comprensió del missatge (recordem que "comprendre" significa "abastar", "cenyir", "envoltar pertot arreu"). Desitja abolir el temps.

Abolir el temps és una ambició humana tan difícil de sufocar que, encara avui, nodreix tota mena de bruixots, astròlegs, cartomants, vidents, oracles i quiromants. El tòpic literari del viatge en

el temps ha estat recreat pel cinema, i la ciència més actual no se'n desentén pas, ja que existeixen científics que s'han plantejat la possibilitat pràctica de realitzar l'antic somni. Stephen Hawking s'hi inclou quan afirma: “*Només un petit nombre de nosaltres som prou esbojarrats per treballar un tema políticament tan incorrecte en el cercles dels físics. Ho dissimulem, però, fent servir termes tècnics que disfressen la possibilitat de viatjar en el temps*”. Qui no ha especulat amb la possibilitat de viatjar en el temps? Què anhela el viatger? Alguns voldrien modificar el curs dels esdeveniments: encertar la travessia, venjar greuges, esborrar els propis errors, estalviar desastres a la humanitat. D'altres es conformen a espia. L'espia es deleix per comprendre, per enllaçar fets. S'ha adonat que l'home tendeix a interpretar el passat en funció del futur i que moltes vegades poda i falseja la memòria conscientment o inconscientment per tal que les peces del trencaclosques encaixin fàcilment. I si no el satisfà aquesta explicació, si no està d'acord amb l'afirmació que l'oblit és el millor amic de l'home, somnia amb la possibilitat d'orsar en el temps.

Rellegir una novel·la és un succedani d'aquesta fantasia precisament perquè una novel·la té argument, és a dir, fets de personatges que es desenvolupen en el temps. El teatre és un succedani menys escaient perquè només el text és immutable i no la resta d'elements del missatge (fins i tot la interpretació d'un actor varia en cada representació). Per a qui rellegeix una novel·la, l'argument és tan important com per a qui la llegeix per primer cop. L'argument sempre proporciona emocions: conèixer el que ha succeït i per què ha succeït és tan emocionant com ignorar-ho. Qui rellegeix desitja posseir la mirada d'un déu, un déu amb poders limitats, ja que no pot modificar circumstàncies, personatges i fets. Però com que no ambiciona manar sinó comprendre (recordem que comprendre també significa “trobar justificats o naturals els actes o sentiments d'algú”), aquesta limitació no és gaire important. A més a més, el seu afany d'omnisciència és força humil, ja que no

es proposa arrencar els seus secrets a la naturalesa: ja sap que la narració no és la vida, tan sols un missatge lingüístic dotat d'unitat de significació.

Naturalment, no totes les novel·les inciten a la lectura. La primera aproximació ha de generar la convicció que l'autor ha creat un cosmos amb connexions i lleis que no són totalment òbvies i on cap paraula sobra, falta o és arbitrària. Descobrir aquestes lleis ha de representar un repte i el lector està perdut si l'accepta, rellegeix un passatge i adquireix consciència d'alguna connexió. Si no vol convertir-se en un maníac, ha de regalar el llibre al seu pitjor enemic i prendre l'antídot. Molts llibres poden exercir aquesta benèfica influència, però no sempre hi arriben a temps. Si, havent llegit *La Plaça del Diamant*, experimenta l'impuls de comprovar les vegades que apareix el nom “Natàlia” així com els exactes punts del discurs on apareix, i es creu capaç d'utilitzar aquestes dades per justificar la seva interpretació del relat, ja pot considerar-se víctima de la malaltia: acabarà descobrint que la primera trobada entre Vronsky i Ana Karenina conté tota la història com la diminuta llavor conté tot l'arbre. Quan rellegeixi aquestes línies, contemplarà tot d'una tots els rostres i els actes dels personatges enllaçats per subtils fils que els doten d'unitat i de coherència. Si vol minimitzar els efectes de la malaltia, ha de saber que existeixen novel·les especialment perilloses: totes aquelles que obliguen a canviar-ne l'opinió, és a dir, la interpretació. Cal que en fugi perquè si, rebutjada la primera interpretació, n'elabora una altra, rellegirà un cop més per tal de confirmar-la. Si per dissort arriba a una tercera lectura, començarà a sospitar que pot haver-n'hi d'altres, i si desitgés que totes fossin vàlides ja no hi haurà remei: serà eternament presoner del text. Li queda el consol de no ser l'únic. Pot recordar l'infinit nombre d'hores que el poble jueu ha consagrat a rellegir i interpretar la Torà sense perjudici per a la seva fecunditat intel·lectual. Pot imaginar l'ancià Einstein lluitant per tal d'avenir la gravetat amb l'electromagnetisme a una Teoria del Tot. Si li calen companys més propers i tangibles,

ha d'indagar entre els seus coneguts; en trobarà, sens dubte, un que pot recitar poemes de memòria, un que ha gaudit deu vegades de *2001, a space odyssey* i un altre que creu conèixer el *Rèquiem* millor que el mateix Mozart. Quina diferència hi ha entre llegir deu vegades una novel·la i escoltar-ne cent la *Simfonia del Nou Món*? També el melòman desitja comprendre, abolir el temps. Per què la seva conducta no sembla tan rara i perillosa? Els devots de Tolstoi queden astorats quan aquest els alerta contra la música (contra la música de Beethoven!), però no hi ha cap lector a qui el torbi que les mateixes novel·les parlin del perill de rellegir-les. ¿Com podia ser d'altra manera si el protagonista de la primera novel·la moderna embogí per oblidar que les novel·les no són sinó obres d'art? Les novel·les i les pel·lícules s'assemblen massa a la vida: tenen personatges i argument.

Fins i tot els nens saben que la bogeria de Don Quixot consisteix a viure com viuen els herois de les novel·les que ha rellegit incansablement. Tenen raó els enemics de la novel·la. A més a més, la bogeria de Don Quixot, la confusió entre vida i literatura, presenta una altra faceta que es desenvolupa plenament a la segona part del llibre: el desig que la pròpia vida sigui matèria d'una novel·la. Aquest perill aguaita tot aquell que es dóna al vici de la relectura i el parany és especialment terrible si entre una i altra lectura ha viscut experiències d'importància. El llibre sembla haver canviat misteriosament per demostrar que, en efecte, ningú no es pot banyar dos cops al mateix riu. A vegades el lector se sent defraudat per la novel·la i en d'altres hi descobreix dimensions que ni tan sols hi havia intuït. A vegades li és possible diferenciar lectures superposades com estrats geològics. Tot això el complau, perquè és indicatiu cert que ha canviat, és a dir, ha viscut. Però la seva identitat pot trontollar si mira de reconstruir la història d'aquestes successives lectures, la història del lector. Mai no estarà segur que ho recorda tot perquè, almenys de moment, la vida no es deixa rebobinar. I, suposant que poguéssim

rellegir, no és segur que poguéssim interpretar; no hem de donar per fet que una vida té unitat de significació i està governada pel principi de causalitat. Que les matemàtiques, la novel·la i la història siguin intel·ligibles no implica que ho sigui la vida. Que sapiguem descriure la personalitat d'Eugène de Rastignac no significa que sapiguem fabricar un autoretrat. Com afirma Montaigne, "*estem tots fets de retalls i som de constitució tan informe i diversa que cada peça, a cada moment, juga el seu paper. I hi ha tanta diferència entre un i un mateix, com entre un i els altres*". Els homes no som personatges i no és fàcil construir amb la pròpia vida una història que es pugui interpretar. No és bo confondre l'art i la vida. Això digué Cervantes. Segur que va dir-ho? Haurem de rellegir el Quixot.

EUGENIA MINGUILLÓN (Saragossa, 1953). Llicenciada en Filologia romànica i en Dret. Professora de literatura castellana a l'institut Pere Vives Vich d'Igualada.